

Мова, література та фольклор пограниччя

УДК 821.162.1Шульц.09:316.7(477)

Наталя Маторіна

До питання про місце Бруно Шульца в українському культурно-мистецькому просторі

У статті оприлюднено систематизовані й опрацьовані результати літературно-соціологічного дослідження проблеми обізнаності із всесвітньо відомим польським письменником першої половини ХХ ст. Бруно Шульцом в українському літературно-мистецькому просторі. Згідно з репрезентативною вибіркою опитування з'ясовано, що ім'я Бруно Шульца в Україні відомо 896 респондентам (45,72%), невідомо – 1066 інформантам (54,28%); відповідно на Галичині, яка є малою Батьківщиною митця, Шульц є знаним для 183 учасників опитування (86,3%), для 29 опитуваних (13,7%) – невідомим.

Окреслене соціологічне дослідження було проведене вперше за консультативної участі фахових дослідників. Авторка поставила за мету виявити і проаналізувати рівень обізнаності українців про життя і творчість видатного митця, зрозуміти, як сприймають його спадщину сучасники.

Теоретичний базис дослідження: соціологічні методи – опитування завдяки анкетуванню, зокрема й використанню google-форм; елементи роллінгового опитування; експрес-опитування; інтерв'ю; усне опитування тощо; філологічні – біографічний метод, компоненти порівняльного літературознавства, історико-культурного підходу тощо.

Мету досягнуто завдяки чіткому виконанню низки завдань, як-от: розробка програми соціологічного дослідження, зокрема окреслення робочих і допоміжних гіпотез; організація і проведення соціологічного опитування; аналіз результатів; з'ясування умов і причин фактуальної шульцівської присутності на українських культурно-мистецьких теренах, підтвердженої результатами соціопитування; формулювання висновків і рекомендацій щодо активізації подальшого залучення Бруно Шульца в царину української культури.

Роботу з популяризації життєпису і творчої спадщини Бруно Шульца на загальноукраїнських теренах потрібно продовжувати й у певний спосіб активізувати, тим паче ресурси для цього в Україні є.

Ключові слова: шульцознавство, український контекст, соціологічне дослідження, соціологічне опитування, інформація фактуальна, інформація змістовно-фактуальна, інформація оцінна

*У культурно-мистецькому просторі
і Дрогобича, й України Шульц присутній.
Він сюди нарешті повернувся...
Віра Меньок*

Вступ

Бруно Шульц (12 липня 1892 – 19 листопада 1942) – польський письменник і художник першої половини ХХ ст., який народився, жив і створив свої всесвітньовідомі шедеври в українському місті Дрогобич. На сьогодні популярність Бруно Шульца досягла світового рівня, але так було не завжди. Усесвітнє визнання, на жаль, прийшло до митця через багато років по трагічній загибелі від кулі гестапівця в 1942 р. Пізніше за всіх про Бруно Шульца «згадали» в Україні, де навіть до кінця 1980-х рр. не було доступних широкому загалові українськомовних перекладів творів письменника, хоча його тексти після 1956 р., наприклад, у Польщі вивчали у школах і публікували чималими накладами в державних видавництвах. В останні роки серед вітчизняних шульцознавців побутує думка, що творча спадщина видатного галицького письменника Бруно Шульца попри різні перепони й негаразди почала повертатися до України, але ґрунтовних наукових напрацювань з фактологічними підтвердженнями таких висновків, наскільки нам відомо, немає, хоча, без жодних сумнівів, проблема потребує окремого обговорення. У науковій розвідці досліджуємо проблему щодо обізнаності з творчим доробком Бруно Шульца в українському літературному, читацькому, літературознавчому, освітянському тощо просторі¹. Отже, метою наукової розвідки є з'ясування рівня обізнаності громадян України із життєписом і письменницькою спадщиною Бруно Шульца завдяки проведенню соціологічного дослідження «Місце Бруно Шульца в українському культурно-мистецькому просторі». **Актуальність** дослідження полягає в зібранні й опрацюванні фактуальної та

---

¹ Окремі положення цієї наукової розвідки було оприлюднено на Всеукраїнській науковій конференції пам'яті доктора філологічних наук Д. І. Квеселевича (1935–2003) «Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблеми перекладу» (м. Житомир, 12 травня 2023 р.) й опубліковано в збірнику матеріалів конференції (Маторіна, 2023).

змістовно-фактуальної інформації, не відображеної в документальних джерелах чи недоступної прямому спостереженню.

Досягнення мети передбачає розв'язання таких **завдань**: 1) розробити програму соціологічного дослідження; 2) оприлюднити систематизовані й опрацьовані результати соціологічного опитування (далі СО); 3) з'ясувати умови і причини відповідної шульцівської присутності на українських теренах, які пояснюють ті чи ті результати опитування; 4) сформулювати висновки й рекомендації щодо вирішення окресленої проблеми, з'ясувати чинники, які дозволять вплинути на розвиток досліджуваного явища в бажаному напрямку.

Методи й методика

Теоретико-методологічним підґрунтям дослідження в соціологічній її частині послуговували праці О. Богдан (Богдан, 2015), Е. Гіденса (Гіденс, 1999), В. Городяненка (Городяненко, 2008) та ін., щодо шульцівського дискурсу – це наукові студії Т. Возняка (Возняк, 2012), Б. Лазорака, Л. Тимошенка, Л. Хомич і І. Чави (Лазорак, Тимошенко, Хомич & Чава, 2016), А. Павлишина (Павлишин, 2021), Є. Фіцовського (Фіцовський, 2010), прозові твори Б. Шульца (Шульц, 2017) та ін.

У статті застосовано такі методи: *соціологічні* – опитування завдяки анкетуванню, зокрема й використанню google-форм; елементи роллінгового опитування; омнібуси; експрес-опитування; інтерв'ю; усне опитування тощо¹; *філологічні* – компоненти порівняльного літературознавства, історико-культурного підходу, біографічного методу тощо.

Виклад основного матеріалу

Під соціологічним дослідженням розуміємо систему послідовних методологічних, методичних, організаційно-технічних процедур, яка передбачає отримання достовірної інформації та фактів про явища чи процеси, що вивчають, для їх подальшого використання в науково-дослідницькій чи популяризаторській діяльності.

Інформацію отримували від респондентів завдяки спілкуванню: усному, писемному, під час онлайн-зустрічей тощо. Залежно від затрат часу проведене соціопитування є короткостроковим; за

¹ Загальноновизнаним фактом є твердження про те, що немає єдиного універсального методу, застосування якого дозволило б отримати водночас усю об'єктивну, достовірну інформацію, тому використовуємо комплексну методику завдяки залученню кількох методів, які доповнюють один одного.

принципом добору одиниць об'єкта соціологічного опитування – загальним; за характером взаємозв'язків соціолога й респондента – очно-заочним; згідно з масштабністю й складністю аналізу предмета дослідження – аналітичним (здійснювали на підставі розробленої програми; залучили відносно велику кількість опитуваних; це вможливило не лише опис проблеми дослідження, а й вияв її причини тощо) з елементами пілотажного (розвідувального) чи локального опитування; за методами збору інформації – комплексним; за об'єктом і процедурою проведення – емпіричним; за рівнем узагальнення – теоретико-емпіричним; за ступенем формалізації – стандартизованим. Вагомим чинником, що впливає на істинність отриманої в процесі опитування інформації, є його анонімність і конфіденційність.

Програма дослідження «Місце Бруно Шульца в українському культурно-мистецькому просторі».

Розділ 1. Теоретичний

Одним з основних мотивів проведення соціологічного опитування є потреба отримати чітке уявлення про «масштаби повернення» Бруно Шульца в Україну, на чому акцентує знана шульцознавиця Віра Меньок (див.: <https://vartonews.com.ua/2020/02/19/vira-m/>).

Метою соціологічного дослідження є визначення рівня обізнаності українців із життєписом і творчою спадщиною Бруно Шульца завдяки отриманню найповнішої соціологічної інформації (фактуальної, змістовно-фактуальної та оцінної) під час його організації та проведення, а також вироблення системних заходів щодо сприяння подальшому якнайшвидшому поверненню (входженню) усесвітньовідомого митця до українського культурно-мистецького простору.

Об'єкт дослідження – українське суспільство (нас цікавить думка дорослого населення України від 15 років і старше), предмет дослідження – знання українських громадян про життєпис і творчу спадщину Бруно Шульца.

Робочі гіпотези дослідження: рівень обізнаності із творчою спадщиною Бруно Шульца в Україні хоч і є суттєвим, але не є достатнім, зокрема при порівнянні із ситуацією в інших країнах, насамперед Польщі; до того ж присутність Бруно Шульца на різних українських теренах (Україна Західна, Північна, Центральна, Східна,

Південна; Україна загалом і Галичина¹) не є рівновеликою й вирізняється серед різних соціальних груп українства (за віком, територією проживання, професією тощо).

Допоміжна гіпотеза: імовірно, що держава дотепер залучає не всі можливі засоби щодо популяризації творчості Бруно Шульца в Україні; серед чинників наявні як об'єктивні, так і суб'єктивні.

Фактуальні, змістовно-фактуальні та оцінні результати соціологічного дослідження будуть використані для перевірки гіпотез, їх підтвердження чи спростування, що загалом посприє підвищенню науково-дослідницького рівня пропонованої літературно-соціологічної розвідки.

Розділ 2. Методичний

Анкета має традиційну структуру: *вступ* – стислий виклад мети анкетування, а також методики його проведення; *розділ 1* «Загальні відомості» містить питання, що стосуються соціально-демографічних характеристик респондентів (1–6); це здебільшого т. зв. фактуальна інформація, а також питання (7) щодо знання / незнання респондентами імені митця – змістовно-фактуальна інформація; основний – *розділ 2* – це питання-висловлювання, розраховані на отримання інформації, яка дає змогу операціоналізувати певні ознаки досліджуваної проблеми.

Анкета

I. *Вступ.*

Шановні респонденти!

Просимо Вас відповісти на запитання соціологічного дослідження «Місце Бруно Шульца в українському культурно-мистецькому просторі». Опитування передбачає з'ясувати рівень обізнаності українців про життя та творчості Бруно Шульца в Україні, а також популяризувати в українському суспільстві життєву та творчу спадщину всесвітньо відомого митця першої половини ХХ століття. Ваші відповіді будуть надзвичайно цінними для нас. Анкета анонімна, усю інформацію буде використано лише в узагальненому вигляді. Заповнення анкети займає близько 10 хвилин. Заздалегідь дякуємо за Ваш час й участь в опитуванні.

¹ У географічно-територіальному сенсі Галичина – це регіон заходу України, а саме: територія сучасних Тернопільської (крім північної частини), Львівської та Івано-Франківської областей; іноді до сучасної Галичини зараховують і південну частину Рівненської області. У науковій розвідці при аналізі кількісних даних про Галичину враховуємо відповідну інформацію щодо Івано-Франківської, Львівської та Тернопільської областей.

II. Розділ 1. Загальна інформація.

1. *Область проживання* (Україна). 2. *Ваш вік*. Від 15 до 35 років. 36 –60 років. Старший (старша) 60 років. 3. *Ваша стать*. Жінка. Чоловік. 4. *Як Ви себе ідентифікуєте за національністю?* Українець. Українка. Інше. 5. *Чим Ви займаєтеся?* Учень / учениця. Студент / студентка. Працюю. Пенсіонер / пенсіонерка. Інше. 6. *Освіта*. Загальна середня. Професійна. Фахова передвища. Вища. Інше. 7. *Чи знайоме Вам ім'я Бруно Шульца?* Так. Ні.

III. Розділ 2. Основні знання про Бруно Шульца.

1. *Чи знайомі Ви з біографією Бруно Шульца?* Так. Ні. 2. *У якому місті народився Бруно Шульц?* 3. *Крім письменницького, які ще таланти мав Бруно Шульц?* 4. *Які прозові твори Бруно Шульца Ви читали?* 5. *Ви читали новели Бруно Шульца в оригіналі чи в українськомовних перекладах?* Польською мовою. В українськомовних перекладах. Інше. 6. *Як Ви вважаєте, представником якої літератури є Бруно Шульц?* Польської. Єврейської. Української. Німецької. Інше. 7. *Звідки Ви дізналися про Бруно Шульца?* Під час навчання у ЗВО / ЗЗСО. У бібліотеці. З Інтернету. У колі сім'ї (друзів). У книжковому магазині. Інше.

Використовували здебільшого письмове опитування: звичайне анкетування – серед студентів вишів; серед учасників науково-практичних конференцій, круглих столів тощо; опосередковане анкетування – звернення з анкетою через Інтернет за допомогою гугл-форми; паперова анкета; елементи усного опитування, зокрема інтерв'ю як допоміжне для підтвердження більшої вірогідності висновків основного соціологічного опитування; елементи роллінгового опитування; омнібуси; експрес-опитування тощо.

Соціологічне опитування містило три основні етапи: 1) підготовчий – вивчення проблеми (2022 рік) і розробка програми й методики дослідження (січень і лютий, 2023); відпрацювання методики збору інформації та розробка методичного інструментарію (березень, 2023); 2) основний – проведення дослідження, збір інформації (квітень, 2023); 3) завершальний – узагальнення, обробка й аналіз інформації, формування висновків і рекомендацій (травень – червень, 2023).

Респонденти, які взяли участь у СО, так представляють області України (за алфавітом; без урахування окупованих територій Криму, Севастополя, частини Донбасу): Вінницька – 63 респонденти

(відповідно, 3,21%), 9 місце; Волинська – 31 (1,58%), 20; Дніпропетровська – 198 (10,1%), 3; Донецька – 249 (12,68%), 2; Житомирська – 51 (2,6%), 14; Закарпатська – 57 (2,9%), 13; Запорізька – 63 (3,21%), 8; Івано-Франківська – 58 (2,95%), 11; Київ і Київська область – 315 (16,04%), 1; Кіровоградська – 24 (1,22%), 23; Луганська – 74 (3,77%), 7; Львівська – 122 (6,21%), 5; Миколаївська – 43 (2,19%), 17; Одеська – 99 (5,04%), 6; Полтавська – 59 (3%), 10; Рівненська – 46 (2,34%), 16; Сумська – 41 (2,09%), 18; Тернопільська – 32 (1,63%), 19; Харківська – 164 (8,35%), 4; Херсонська – 27 (1,37%), 21; Хмельницька – 57 (2,9%), 12; Черкаська – 50 (2,55%), 15; Чернівецька – 27 (1,37%), 22; Чернігівська – 14 (0,71%), 24.

Кількісні результати СО представлено в табличному форматі.

Таблиця 1. Кількісні результати до розділу 1¹

Область України	Київ і область	Донецька	Дніпропетровська	Харківська	Львівська	Одеська	Луганська	Запорізька	Вінницька	Полтавська	Івано-Франківська	Хмельницька
1. Область	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2. Вік												
від 15 до 35	194	123	88	100	95	58	45	41	38	25	28	21
35-60	89	102	79	46	22	33	21	18	15	31	24	26
> 60	32	24	31	18	5	8	8	4	10	3	6	10
3. Стать												
жінка	258	172	150	145	88	76	51	51	48	43	40	39
чоловік	57	77	48	19	34	23	23	12	15	16	18	18
4. Націонал.												
українець	237	170	163	131	101	61	49	40	47	57	51	46
інше	78	79	35	33	21	38	25	23	16	2	7	11
5. Рід												
заняць	5	2	15	7	0	4	2	0	0	0	2	1
учень	201	128	63	110	83	49	37	21	25	21	22	19
студент	58	66	79	32	36	40	26	28	30	30	27	25

¹У першому рядку таблиці *Область України* назви областей зазначено відповідно до кількості учасників опитування в тому чи тому регіоні – від більшого показника до меншого. У другому рядку – порядковий номер області для більш зручного оформлення інших таблиць, як-от: *Київ і Київська область* – 1, *Донецька* – 2, <...>, *Запорізька* – 8 тощо.

працюю	34	42	34	13	3	5	8	14	8	8	7	12
пенсіонер	17	11	7	2	0	1	1	0	0	0	0	0
інше												
6. Освіта												
заг. середня	21	14	39	16	9	6	3	9	5	2	1	0
проф.	20	35	34	12	11	6	3	7	3	14	6	15
передвища	201	128	63	110	83	49	37	21	25	21	22	19
вища	68	70	61	26	19	38	30	26	30	22	29	23
інше	5	2	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0
7. Чи знаєте Бруно Шульца?												
Так	107	78	64	55	109	31	29	27	23	24	47	48
Ні	208	171	134	109	13	68	45	36	40	35	11	9
Разом респондентів	315	249	198	164	122	99	74	63	63	59	58	57

Область України	Закарпатська	Житомирська	Черкаська	Рівненська	Миколаївська	Сумська	Тернопільська	Волинська	Херсонська	Чернівецька	Кіровоградська	Чернігівська
1. Область	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
2. Вік												
від 15 до 35	32	42	21	31	30	25	22	16	10	15	18	10
35-60	22	9	26	10	9	14	10	13	10	10	4	2
> 60	3	0	3	5	4	2	0	2	7	2	2	2
3. Стать												
жінка	29	38	30	36	24	31	25	16	20	17	12	10
чоловік	28	13	20	10	19	10	7	15	7	10	12	4
4. Націонал.												
українець	51	44	45	43	27	24	29	23	17	23	13	12
інше	6	7	5	3	16	17	3	8	10	4	11	2
5. Рід занять												
учень	26	34	17	24	19	21	20	14	8	13	16	8
студент	22	14	23	17	14	17	12	11	13	12	6	2
працюю	9	3	10	5	9	3	0	6	6	2	2	4
пенсіонер	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
інше												
6. Освіта												
заг. середня	3	0	0	2	2	0	0	0	1	0	0	0

проф.	3	4	9	6	4	9	3	6	2	3	0	0
передвища	26	34	17	24	19	21	20	14	8	13	16	8
вища	25	13	24	14	18	11	9	11	16	11	8	6
інше	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>7. Чи знаєте Бруно Шульца?</i>												
Так	42	11	24	36	28	14	27	27	14	15	13	5
Ні	15	40	26	10	15	27	5	4	13	12	11	9
Разом респондентів	57	51	50	46	43	41	32	31	27	27	24	14

Підсумкова частина *таблиці 1*¹

1. Регіон (область)	Галичина (3 обл.: 5; 11; 19)	212	10,8%		
	Західна Україна (8 обл.: 5; 11; 12; 13; 16; 19; 20; 22)	430	21,9%		
	Північна Україна (4 обл.: 1; 14; 18; 24)	421	21,4%		
	Центральна Україна (5 обл.: 3; 9; 10; 15; 23)	394	20,1%		
	Східна Україна (3 обл.: 2; 4; 7)	487	24,8%		
	Південна Україна (4 обл.: 6; 8; 17; 21)	232	11,8%		
2. Вік			5. Рід занять		
від 15 до 35 років	1128	57,43 %	учень	39	1,98 %
35-60	645	32,84 %	студент	999	50,87 %
> 60	191	9,73 %	працюю	640	32,59 %
			пенсіонер	247	12,58 %
			інше	39	1,98 %
3. Стать			6. Освіта		
жінка	1449	73,78 %	заг. середня	133	6,76 %
чоловік	515	26,22 %	проф.	215	10,95 %
			передвища	999	50,87 %
			вища	608	30,96 %
			інше	9	0,46 %
4. Національність	1504	76,58 %	7. Чи знаєте Бруно		

¹ У підсумковій частині *таблиці 1* представлено узагальнені результати по регіонах України: у пункті 1 зазначено кількість учасників СО в кожному з окреслених регіонів. Це результати опитування респондентів з Галичини, де в місті Дрогобич Львівської області народився та прожив усе життя Бруно Шульц, саме тут були написані його неперевершені художні й образотворчі твори. Такі ж дані наведено для Західної, Північної, Центральної, Східної та Південної України. Для технічно-змістовної зручності табличного формату для кожного регіону в дужках зазначено відповідні області, як-от, наприклад: Східна Україна – 3 області: 2 (Донецька), 4 (Харківська), 7 (Луганська) тощо. Імовірно рівень обізнаності жителів Західної України, зокрема галичан із життєписом і письменницькою спадщиною Бруно Шульца вищий порівняно з аналогічними показниками з інших регіонів України. Таку допоміжну гіпотезу й покликани підтвердити чи спростувати узагальнені дані за регіонами України, наведені в підсумковій таблиці в пункті 7а.

українець	460	23,42 %	<i>Шульца?</i>	896	45,72 %
інше			Так	1066	54,28 %
			Ні		
<i>7а. Чи знаєте Бруно Шульца?</i>					
			так	%	ні
				%	
Галичина (3 обл.: 5; 11; 19)	183	86,3	29	13,7	
Західна Україна (8 обл.: 5; 11; 12; 13; 16; 19; 20; 22)	351	81,63	79	18,37	
Північна Україна (4 обл.: 1; 14; 18; 24)	137	32,54	284	67,46	
Центральна Україна (5 обл.: 3; 9; 10; 15; 23)	148	37,56	246	62,44	
Східна Україна (3 обл.: 2; 4; 7)	162	33,26	325	66,74	
Південна Україна (4 обл.: 6; 8; 17; 21)	100	43,1	132	56,9	

Отримали максимально чітке розуміння, хто взяв участь у нашому опитуванні, що вкрай потрібно для коректної інтерпретації результатів СО: більше половини респондентів – 1128 (відповідно 57,43%) – молодь віком від 15 до 35 років; 645 (32,84%) інформантів – вікова категорія від 35 до 60 років; респонденти віком від 60 років – 191 (9,75%); переважна кількість респондентів – 1449 (73,78%) – особи жіночої статі; 515 (26,22%) опитаних – чоловічої статі; 1504 особи (76,58%) ідентифікують себе українцями; інші національності – 460 (23,42%), зокрема серед відповідей зафіксовані такі: євреї, поляки, білоруси, татари, греки, німці, болгары, угорці, росіяни (57 респондентів із 460 у графі «Національність» поставили прочерк); половина учасників СО – 999 (50,87%) – це здобувачі вищої освіти, а 39 (1,98%) учасників – здобувачі закладів загальної середньої освіти; третина респондентів – 640 (32,59%) – працюють; кількість пенсіонерів – 12,58%, відповідно 247 осіб; у графі «Інше» зафіксовано 39 відповідей (1,98%), зокрема це вагітні, ВПО, безробітні й т. ін.; за освітою респонденти розподілені так: загальну середню освіту отримали 133 особи (6,76%), професійну – 215 (10,95%), передвищу – 999 (50,87%), вищу – 608 (30,96%), 9 опитуваних у графі «Освіта» поставили «прочерк» (0,46%).

Найактивнішими учасниками проведеного соціологічного опитування (розділ 1) є такі: у віковій сегментації – молодь віком від 15 до 35 років (57,43%), зокрема студенти (50,87%); у статевій – жінки (73,78%); за національною ідентифікацією – українці (76,58%) з неповною вищою та вищою (81,83%) освітою.

Основна фактуально-змістовна інформація, отримана під час СО: відомо ім'я Бруно Шульца 896 інформаторам (відповідно,

45,72%), невідомо – 1066 респондентам (54,28%); на рідній Бруно Шульцу Галичині із 212 учасників опитування митець є знаним для 183 (86,3%) учасників, для 29 (13,7%) – невідомим. Порівняння з аналогічними показниками з інших регіонів України підтверджує допоміжну гіпотезу дослідження про найвищий рівень обізнаності в Україні із життєписом і письменницькою спадщиною Бруно Шульца на Галичині (86,3%) і Західній Україні (81,63%) завдяки чому Бруно Шульца всі знані шульцознавці (і не лише) вважають візитівкою Дрогобича, геніальним дрогобичанином й найвідомішим польсько-єврейським письменником Галичини. Середні показники на інших українських теренах суттєво поступаються відповідним галичанським чи західноукраїнським: знають Бруно Шульца 36,6% респондентів, не знають – 63,4%. Отже, дослідницько-просвітницько-популяризаторська діяльність шульцівського спрямування, без жодних сумнівів, потребує активізації насамперед у північних, центральних, східних і південних регіонах України.

Таблиця 2. Кількісні результати до розділу 2¹

Область	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. Чи знайомі з біографією Шульца?												
Так	84	59	57	42	102	25	16	15	20	18	39	43
Ні	23	19	7	13	7	6	13	12	3	6	8	5
5. Якою мовою читали Шульца?												
Польською	7	2	3	6	23	2	1	0	1	1	8	9
Українською	87	65	56	39	82	23	18	21	20	19	37	36
Інше	13	11	5	10	4	6	10	6	2	4	2	3
6. Яку літературу представляє Шульц?												
Польську	89	58	47	41	90	25	21	22	17	17	37	42
Єврейську	2	4	4	2	5	4	2	2	1	2	1	0

¹ У табличному форматі наведено лише фактуальну інформацію, отриману під час СО; це питання 1, 5, 6 і 7 другого розділу анкети. Узагальнення змістовно-фактуальної інформації (питання 2, 3 і 4) наведено після таблиці у вербальній формі опису результатів анкетних даних.

Українську	9	14	10	7	5	2	2	3	5	1	5	0
Німецьку	1	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0
Інше	6	2	3	4	9	0	4	0	0	3	4	6
<i>7. Дізналися про Шульця</i>												
ЗВО	86	53	47	34	74	21	20	17	11	12	27	29
ЗЗСО	1	2	5	4	0	1	1	0	0	0	0	0
Бібліотека	2	13	2	3	7	1	1	2	3	2	3	5
Інтернет	12	8	7	10	21	7	3	5	6	7	13	13
У колі сім'ї	3	0	1	1	2	0	2	1	1	2	1	1
Книгарня	1	2	2	3	5	1	2	1	2	1	3	0
Інше	2	0	0	5	0	0	0	1	0	0	0	0
Разом респондентів	107	78	64	55	109	31	29	27	23	24	47	48
Область	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
<i>1. Чи знайомі з біографією Шульця?</i>												
Так	40	7	18	33	15	7	26	27	6	11	7	3
Ні	2	4	6	3	13	7	1	0	8	4	6	2
<i>5. Якою мовою читали Шульця?</i>												
Польською	7	0	1	11	1	0	10	12	0	1	0	0
Українською	33	7	21	20	17	9	17	15	7	11	10	3
Інше	2	4	2	5	10	5	0	0	7	3	3	2
<i>6. Яку літературу представляє Шульця?</i>												
Польську	32	8	14	27	24	11	23	24	8	10	8	4
Єврейську	1	1	2	1	1	0	1	1	1	4	1	0
Українську	1	0	2	0	1	1	0	0	2	0	2	0
Німецьку	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Інше	8	2	5	8	1	2	3	2	3	1	2	1
<i>7. Дізналися про Шульця</i>												
ЗВО	20	5	9	19	14	11	18	22	10	12	7	1
ЗЗСО	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
бібліотека	6	0	2	2	5	1	3	0	1	0	1	0
Інтернет	12	5	9	14	9	2	4	5	1	3	5	3

у колі сім'ї	2	0	2	0	0	0	0	0	1	0	0	1
книгарня	2	1	2	1	0	0	2	0	1	0	0	0
інше	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Разом респондентів	42	11	24	36	28	14	27	27	14	15	13	5

На решту питань розділу 2 отримали такі відповіді: **2.** *Бруно Шульц народився у Дрогобичі (правильна відповідь) – 702 респондента; інші відповіді → Львів – 15, Трускавець – 2, Борислав – 1, решта – прочерки.* **3.** *Крім письменницького, які ще таланти мав Бруно Шульц?* Переважна кількість опитуваних (718) назвали ще такі таланти митця: художник (відповідь переважає), педагог; поодинокі відповіді – літературний критик, теоретик літератури, філософ, графік, журналіст. Не було зазначено, що Шульц відомий і як маляр, живописець, рисувальник, епістолограф, перекладач. Серед помилкових відповідей – музикант (2), скульптор (1), фотограф (1), столяр (1). **4.** *Які прозові твори Бруно Шульца Ви читали?* Усі оповідання (дві збірки, «розпорошені», «Ундіна») Бруно Шульца читали 135 респондентів; дві збірки – 423 учасника; збірку «Динамонові крамниці» – 137 опитуваних, збірку «Санаторій під Клепсидрою» – 23. Окремі оповідання – «Птахи», «Німрод», «Динамонові крамниці», «Вулиця Крокодилів», «Книга», «Геніальна епоха», «Пенсіонер», «Самота», «Республіка мрій» – читали (разом) 180 респондентів.

Підсумкова частина таблиці 2¹

- I. Загальноукраїнські показники						
1. Чи знайомі з біографією Шульца?				5. Якою мовою читали Шульца?		
Так	720	80,18		Польською	106	11,8
Ні	178	19,82		Українською	673	74,9
				Інше	119	13,3
6. Яку літературу представляє Шульц?				7. Дізналися про Бруно Шульца:		
Польську	699	77,8		ЗВО	579	64,48 %
	43	4,8		ЗЗСО	14	1,56 %
					65	7,24 %

¹ У підсумковій частині таблиці 2 в пункті I. *Загальноукраїнські показники* представлено узагальнені результати по Україні загалом; у пункті II. *Галичина* – відповідні показники стосовно галицького регіону.

Єврейську	72	8		Бібліотека	184	20,49 %
Українську	5	0,6		Інтернет		
Німецьку	79	8,8		У колі	21	2,34 %
Інше				сім'ї / друзів	32	3,56 %
				Книгарня	3	0,33 %
				Інше		
II. Галичина						
1. Чи знайомі з біографією Шульца?				5. Якою мовою читали Шульца?		
Так	167	91,26		Польською	43	23,5
Ні	16	8,74		Українською	134	73,2
				Інше	6	3,3
6. Яку літературу представляє Шульц?				7. Дізналися про Бруно Шульца:		
Польську	150	81,97		ЗВО	119	65,03
Єврейську	7	3,83		ЗЗСО	0	0
Українську	10	5,46		Бібліотека	13	7,1
Німецьку	0	0		Інтернет	38	20,77
Інше	16	8,74		У колі	3	1,64
				сім'ї / друзів	10	5,46
				Книгарня	0	0
				Інше		

720 респондентам (відповідно 80,18%) не лише знайоме ім'я Бруно Шульца, вони також знають і біографію митця; 178 учасникам СО з 898 (19,82%) життєпис письменника невідомий. 106 (11,8%) респондентів читали оповідання Бруно Шульца в оригіналі, 673 (74,9%) інформатори шульцівські новели читали українською, решта – 119 учасників СО (13,3%) – у графі «Інше» написали *не читав / не читала* або поставили *прочерк*. Згідно з думками 699 респондентів (77,8%), Бруно Шульц є представником польської літератури; 43 (4,8%) учасника опитування – єврейської; 72 (8%) – української; німецьким письменником Бруно Шульца вважають 5 інформаторів (0,6%); 79 респондентів зробили позначку у графі «Інше», а саме: галицький письменник – 51 учасник СО, польсько-єврейський – 14, належить різним культурам – 5, прочерк – 9. Серед респондентів з Галичини всі кількісні показники вище, ніж загальноукраїнські.

При кількісних узагальненнях опитування враховано такі об'єктивні чинники: вочевидь інформацію отримали від найактивніших громадян, які знайшли час заповнити звичайну анкету, отриману на електронну пошту чи гугл-форму тощо; вплив умов, у яких на сьогодні опинилися українці через повномасштабну війну з РФ і є вимушено внутрішньо чи зовнішньо переміщеними особами тощо; авторка розвідки не є фахівцем-соціологом, але вивчила певну кількість фахової літератури й за потреби зверталася за консультацією до фахівців у галузі соціологічних досліджень.

В опитуванні взяли участь 1964 респонденти (на думку соціологів, кількість опитувань, які є достовірними, дорівнюють хоча б 1500–2000 осіб). Об'єктами СО були окремі респонденти, а також соціальні чи професійні групи (студенти академічних груп ЗВО, учасники НПК чи інших наукових заходів, ВПО, робітники бібліотек і тощо). Вибірка, як того вимагають професійні соціопитування, є випадковою, за якої всі представники генеральної сукупності мають однакову ймовірність потрапити до неї, причому лише один раз; точніше, застосовано методи відбору респондентів максимально наближених до випадкових, по-перше; по-друге, використано квотування за місцем проживання респондентів, зокрема йдеться про області України; по-третє, процедуру виконано за участю професійного соціолога; до того ж разом з основним соціологічним дослідженням було організовано проведення допоміжних локальних опитувань.

Локальні опитування проводили в Житомирському національному університеті імені Івана Франка (регіон – Північна Україна); у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна й Донбаському державному педагогічному університеті, м. Слов'янськ (регіон – Східна Україна); у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара (регіон – Центральна Україна); у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка (регіон – Західна Україна) серед здобувачів вищої освіти, які навчаються за ОП з базисним компонентом *польська мова та література*.

Завдяки цим опитуванням зібрано таку фактуально-оцінну інформацію: усього в опитуванні взяли участь 365 здобувачів вищої освіти; знайомі із життєписом і творчістю Бруно Шульца, читали його оповідання 167 респондентів (45,75%) із 365. На питання «*Ваше*

особисте ставлення до постаті Бруно Шульца?» отримали такі відповіді: позитивне – 101 інформант зі 167 (60,48%), негативне – 24 (14,37%), нейтральне – 27 (16,17%), не замислювався (не замислювалася) – 15 (8,98%). На питання «Чи вважаєте Ви творчість Бруно Шульца суголосною сьогодні?»: так – 93 респонденти (55,69%), ні – 74 (44,31%). На питання «Чим саме Бруно Шульц і його творчість можуть допомогти нашій країні сьогодні?» отримали таку інформацію: допомагає досконаліше вивчати польську мову – мову братньої держави, громадяни якої надають чи не найбільшу допомогу українцям у війні проти РФ; творчістю Бруно Шульц сприяє об'єднанню України, взаємопорозумінню між різними культурами; у новелах Шульца кожен знаходить щось особисте тощо. Імовірно, показники суттєво покращаться завдяки залученню / поширенню в межах курсу «Історія польської літератури ХХ століття» шульцівського літературного дискурсу.

Аналіз результатів здійсненого соціологічного дослідження загалом і, відповідно, підтвердження гіпотези наукової розвідки спонукають усвідомити життєпис і творчість знаного дрогобичанина в контексті актуалізації та більш активної популяризації постаті непересічного митця в сучасному українському культурно-мистецькому й інформаційному просторі, зокрема потребують певних трансформацій у галузі освітології.

Актуальним на сьогодні вважаємо сприяння з боку української влади на державному рівні (загальноукраїнському, не лише галицько-дрогобицькому) формуванню сучасного підходу до ознайомлення, вивчення й популяризації творчої спадщини Бруно Шульца. Не завадить активізувати дослідження проблеми суголосності творчості Бруно Шульца сьогодні, запропонувати нові (сучасні) інтерпретації художньо-мистецької спадщини митця. Доречно запровадити вивчення й використання світового та європейського досвіду збереження й популяризації спадщини Бруно Шульца, який демонструє Полоністичний науково-інформаційний центр імені Ігоря Менька (м. Дрогобич). Доцільно залучення до просвітницько-популяризаторської роботи шульцівського спрямування українських бібліотек¹ різних рівнів завдяки організації та проведенню на їх базі

¹ Згідно з результатами локального опитування серед бібліотекарів лише у 30% фондів українських бібліотек, зокрема й вишівських можна знайти книги Бруно Шульца чи про Бруно Шульца.

інформаційно-просвітницьких заходів, оглядів бібліотечних експозицій та літературних виставок, присвячених творчому доробку Бруно Шульца; проведення тематичних інформаційних усних журналів, читацьких конференцій, інформаційних годин, літературних читань, вечорів-портретів, театралізованих дійств, бесід тощо.

Не зайвим буде залучення творів Бруно Шульца до вузівської програми та шкільних курсів з історії зарубіжної літератури, пропозиції навчальних дисциплін вільного вибору в закладах освіти, присвячені життєпису і творчості митця тощо, що посприє розгортанню багатосторонньої діяльності: освітні цикли шульцівських читань; осучаснені художні читання шульцівських творів польською, українською та іншими мовами, присвячені вшануванню пам'яті Бруно Шульца, можливо, з елементами театралізації в сучасній манері чи із залученням медійних засобів; молодіжні веб-марафони; створення буктрейлерів і їх публічна демонстрація в мережі Інтернет; конкурси власних літературних творів крізь призму творчості письменника; театральні постановки; очні й віртуальні екскурсійні подорожі тощо.

Ресурсів для такої різноманітної діяльності шульцівського спрямування є достатньо. По-перше, це багатогранність просопобіографії та творчої діяльності самого Бруно Шульца. Зараз митець всесвітньовідомий як знаний письменник; талановитий художник, живописець, маляр, графік, рисувальник, ілюстратор; літературний критик; теоретик літератури; епістолограф; професійний перекладач; філософ; педагог. До того ж Бруно Шульц відомий зацікавленням до журналістики, архітектури, скульптури, наукових досліджень тощо. У кожній із царин мистецтва чи сфер діяльності, іноді досить віддалених одна від одної, Бруно Шульцові вдалося досягнути неабияких висот, виявивши себе талановитим, усебічно обдарованим, надзвичайно працюючим, ерудованим й освіченим митцем.

По-друге, це найбільш масштабний науково-культурно-мистецько-літературний захід – Міжнародний фестиваль Бруно Шульца у Дрогобичі, який є потужним засобом популяризації постаті Бруно Шульца в Україні й за її межами, запорукою розвитку й утримання впевненого курсу нашої держави на європейську

інтеграцію, на процес розбудови дедалі тіснішого союзу між народами Європи.

Це також і збільшення кількості наукових і науково-популярних розвідок про Бруно Шульца в українському шульцознавстві, і суттєве поширення перекладацького українськомовного шульцівського дискурсу – нині Бруно Шульц знаний завдяки значній кількості перекладів, і збільшення накладів українськомовних творів Бруно Шульца і про Бруно Шульца тощо.

Наукова новизна

Соціологічне дослідження «Місце Бруно Шульца в українському культурно-мистецькому просторі», здійснене за консультативної участі фахових дослідників-соціологів, є першим в українському шульцознавстві. Отримано й оприлюднено фактуальну і змістовно-фактуальну інформацію щодо рівня обізнаності про видатного галицького письменника Бруно Шульца в українському літературно-читацькому просторі, зокрема й галицькому. Представлено рекомендації щодо активізації подальшого залучення Бруно Шульца в царину української культури й мистецтва.

Висновки

Вочевидь, соціологічні опитування загалом і проведені соціологічні опитування зокрема є вимірюваннями приблизними. А втім, зважаючи на сукупність застосованих методів і засобів літературно-соціологічного дослідження, робочі й допоміжні гіпотези, сформульовані в науковій розвідці, повністю підтверджено. Роботу з популяризації життєпису і творчої спадщини Бруно Шульца на загальноукраїнських теренах потрібно продовжувати й у певний спосіб активізувати, оскільки ресурси для цього в Україні є.

Література

- Богдан, О. (2015). *Що варто знати про соціологію та соціальні дослідження?* Київ: Дух і Літера.
- Возняк, Т. (2012). *Бруно Шульц. Повернення*. Львів: «І».
- Гіденс, Е. (1999). *Соціологія*. Київ: Основи.
- Городяненко, В. Г. (2008). *Соціологічна енциклопедія*. Київ: Академвидав.
- Лазорак, Б., Тимошенко, Л., Хомич, Л. & Чава, І. (2016). *Відомий і невідомий Бруно Шульц (соціокультурний портрет Дрогобича)*. Дрогобич: Коло.
- Маторіна Н. М. (2023). «Наскільки відомий Бруно Шульц українському читачеві?»: всеукраїнське соціологічне опитування. *Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблеми перекладу*, 11–14.

- Павлишин, А. (2021). *Бруно Шульц*. Харків: Фоліо.
- Фіцовський, Є. (2010). *Регіони великої ереси та околиці. Бруно Шульц та його міфологія*. Київ: Дух і Літера.
- Шульц, Б. (2017). *Цинамонові крамниці та всі інші оповідання в перекладі Юрія Андруховича: оповідання; переклад з польської*. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА.

References

- Bohdan, O. (2015). *Shcho varto znaty pro sotsiologiiu ta sotsialni doslidzhennia?* [What should one know about sociology and social studies?]. Kyiv: Dukh i Litera (in Ukrainian).
- Vozniak, T. (2012). *Bruno Shults. Povernennia* [Bruno Schulz. Return]. Lviv: «І» (in Ukrainian).
- Hidens, E. (1999). *Sotsiologiia* [Sociology]. Kyiv: Osnovy (in Ukrainian).
- Horodianenko, V. H. (2008). *Sotsiologichna entsyklopediia* [Sociological encyclopedia]. Kyiv: Akademvydav (in Ukrainian).
- Lazorak, B., Tymoshenko, L., Khomych, L. & Chava, I. (2016). *Vidomyi i nevidomyi Bruno Shults (sotsiokulturnyi portret Drohobycha)* [Famous and unknown Bruno Schulz (socio-cultural portrait of Drohobych)]. Drohobych: Kolo (in Ukrainian).
- Matorina, N. M. (2023). «Naskilky vidomyi Bruno Shults ukrainskomu chytachevi?»: vseukrainske sotsiologichne opytuvannia [«How well-known is Bruno Schulz to the Ukrainian reader?»: all-Ukrainian sociological survey]. *Suchasnyi stan i perspektyvy linhvistychnykh doslidzhen ta problemy perekladu*, 11–14 (in Ukrainian).
- Pavlyshyn, A. (2021). *Bruno Shults* [Bruno Schulz]. Kharkiv: Folio (in Ukrainian).
- Fitsovskiy, Ye. (2010). *Rehiony velykoi yeresi ta okolytsi. Bruno Shults ta yoho mifologiia*. Kyiv: Dukh i Litera (in Ukrainian).
- Shults, B. (2017). *Tsynamonovi kramnytsi ta vsi inshi opovidannia v perekladi Yuriiia Andrukhovycha: opovidannia; pereklad z polskoi* [Cinnamon Shops and all other short stories in translation by Yurii Andrukhovich: stories; translated from Polish]. Kyiv: А-ВА-ВА-НА-ЛА-МА-НА (in Ukrainian).

Natalia Matorina. On the issue of the place of Bruno Schulz in the Ukrainian cultural and artistic space. The article publishes the systematized and elaborated results of the literary and sociological study of the problem of the presence of the world-famous Polish writer of the first half of the 20th century Bruno Schulz in the Ukrainian literary and artistic space. According to the representative sample of the study, it has been found that the name of Bruno Schulz in Ukraine is known to 896 respondents (45.72%), unknown to 1066 informants (54.28%); respectively, in Galicia, which is the artist's small Motherland, Schulz is known to 183 survey participants (86.3%), unknown to 29 respondents (13.7%).

The outlined sociological research has been conducted for the first time and by the author's own efforts with the advisory participation of professional researchers. The author has set herself the goal of identifying and analyzing the level of awareness

among Ukrainians about the life and work of the outstanding artist, to understand how contemporaries perceive his heritage.

The theoretical basis of the research are the following: sociological methods - surveys through questionnaires, in particular, the use of Google forms; elements of the rolling survey; express survey; interview; oral survey, etc.; philological methods—biographical method, components of comparative literature studies, historical and cultural approach, etc.

The goal has been successfully achieved due to the clear performance of several tasks of scientific studies, such as: development of a program of sociological research, in particular, the outline of working and auxiliary hypotheses; organization and conducting of a sociological survey; careful analysis of the results; elucidation of the conditions and reasons for the actual presence of Schulz in the Ukrainian cultural and artistic areas, confirmed by the data of the social survey; formulation of conclusions and recommendations regarding the activation of Bruno Schulz's further entry into the realm of Ukrainian culture.

The work on the popularization of the biography and creative heritage of Bruno Schulz on the all-Ukrainian territory needs to be continued and to some extent intensified, there are ready resources for this in Ukraine.

Key words: Schulz studies, Ukrainian context, sociological research, sociological survey, factual information, content-factual information, evaluative information

---

Маторіна Наталя Михайлівна – кандидат філологічних наук, доцент, докторант кафедри полоністики і перекладу Волинського національного університету імені Лесі Українки, <https://orcid.org/0000-0001-6012-5663>; n.m.matorina@gmail.com